

Secrets of Success

פרשת וישב תשע"ח

1a GENESIS PARASHAS VAYEISHEV 39 / 2-11

who had brought him down there. ² Hashem was with Joseph, and he became a successful man; and he remained in the house of his Egyptian master. ³ His master perceived that Hashem was with him, and whatever he did Hashem made succeed through him. ⁴ Joseph found favor in his eyes, and he attended him; he appointed him over his household, and whatever he had he placed in his custody.

1b GENESIS PARASHAS VAYEISHEV 40 / 3-14

his two courtiers, the Chamberlain of the Cupbearers and the Chamberlain of the Bakers. ³ And he placed them in the ward of the house of the Chamberlain of the Butchers, into the prison, the place where Joseph was confined. ⁴ The Chamberlain of the Butchers appointed Joseph to be with them, and he attended them and they remained in the ward for a period of days.

⁵ The two of them dreamt a dream, each one had his dream on the same night, each one according to the interpretation of his dream — the cupbearer and the baker of the king of Egypt who were confined in the prison.

⁶ Joseph came to them in the morning. He saw them and behold! they were aggrieved.

⁷ And he asked Pharaoh's courtiers who were with him in the ward of his master's house, saying, "Why do you appear downcast today?" ⁸ And they said to him, "We dreamt a dream, but there is no interpreter for it." So Joseph said to them, "Do not interpretations belong to God? Relate it to me, if you please."

3-4 HIS MASTER PERCEIVED THAT HASHEM WAS WITH HIM

[How could Joseph's master know that Hashem was with him? Ramban explains, beginning by citing Rashi:]

The name of Heaven (God) was regularly in his mouth.¹

The above is a quote from Rashi.

But this does not appear correct.² אכל 'וירא אדוניו כי ה' אתו', כי יצליחו מעשיו בכל עת

Rather, his master perceived that Hashem was with him because his deeds met

with success at all times, more so than occurs with all other people, so he knew that it was from God that this success came to him. וכן 'יראו ראיוו כי היה ה' עמך' - Similar to this is the verse, We have indeed seen that Hashem has been with you (above, 26:28).³

[The verse says that because Joseph's master liked him, he attended him; he appointed him over his household, and whatever he had he placed in his custody. What is the difference between these various responsibilities that Joseph was given? Ramban explains:]

so he made him his own personal attendant⁴ - and the one in charge of his house,⁵ וכל יש לו נתן בידו, and, furthermore, whatever he had he placed in his custody, meaning that he was to be "chief manager"⁶ over everything he had, even out in the field.⁷

[Ramban cites the Midrash's explanation of "God was with him":]

The Sages have a Midrashic explanation about this verse. אמרו מלחש ונבנס - They said: [Joseph] would murmur as he entered a room and murmur as he left. מלחש ויוצא - If [the master] would tell him, "Pour me some hot water," there would suddenly be hot water. If he would say, "Pour me some warm water," there would suddenly be warm water. מה, וסוף תבן בעקריו, חרשין במצרים - He said, "What, Joseph? Are you trying to bring straw to Afaraim,⁸ and sorcery to Egypt?"⁹ עד היבן עד - Until when did this go on? Until he saw the Shechinah (God's

This is the meaning of - ה' היא הוא דקתיב 'וירא אדוניו כי ה' אתו' Presence) standing over him. It is written, His master perceived that Hashem was with him (Bereishis Rabbah 86:5).

[Ramban elaborates on this Midrash:] The idea of this Midrash is that because his master was an Egyptian, he did not know Hashem.¹⁰ אמרו כי בראותו הצלחתו הגדולה היה חושש כי ירד - So [the Sages] said that when he saw [Joseph's] great success, he suspected that it was achieved through sorcery, as was the case with the people of his land to use sorcery.¹¹ - This situation continued until he saw that all of [Joseph's success] was from the Supreme One,¹² במראה שראית לו בחלום או בהקוץ בעמוד עץ - which he realized through a vision that appeared to him in a dream, or while awake, as a pillar of cloud or something similar, in honor of the righteous one Joseph.¹³

3
1. Hashem was with him, then, means that Joseph constantly had Him "with him," in his mouth.
2. This does not appear to be the plain explanation of the expression Hashem was with him.

יהושע פרשת וישב אהל
4

בפרשתן (פיק לג, ג) גבי יוסף הצדיק בבית פוטיפר נאמר: "וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר עושה ה' מצליח בידו", וכתב רש"י על אתר בשם המדרש רבה: "כי ה' אתו - שם שמים שגור בפיו", וכתב על כך הרמב"ן: "ויראו נראה, אבל יירא אדוניו כי ה' אתו" - כי יצליחו מעשיו בכל עת יותר מכל אדם, וידע כי מאת אלוקים היא לו".

ביאור הדברים, שמשלשון הכתוב נראה שמכך שכל אשר יוסף עושה ה' מצליח בידו, הסיק פוטיפר כי ה' אתו, וזה שביאר הרמב"ן, שמתוך שראה פוטיפר שמעשיו של יוסף מצליחים יותר ממעשי שאר בני האדם, הבין פוטיפר כי ה' אתו - כי מאת אלוקים הוא לו. אמנם רש"י לא פירש כן, מפני שהוקשה לו מדוע הצלחה גשמית היא ראיה לכך שה' אתו, והלא לראובן לב אנו רואים שדרך רשעים צלחה ואף הם זוכים לעושר והצלחה גשמיים, על כן פירש רש"י שפוטיפר ראה יששם שמים שגור על פיו, כלומר ששם ליבו שאת כל ההצלחות שנפלו בחלקו של יוסף לא תלה יוסף

בכוחו ובעוצם ידו, אלא שם שמים היה שגור על פיו, וזכר שה' אלוקים הוא הנותן כח לעשות חיל. מכך הסיק פוטיפר שהצלחתו של יוסף אינה חלילה מהצלחת הרשעים התולים כל גדולה בעצמם, אלא היא מפני כי ה' אתו.

הודו המלך ע"ה השתבח (תהלים קטז, יג)
 כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא כי רק לו
 ית' גאווה תהלה וגם כי צרה ויגון אמצא ובשם
 ה' אקרא ואיני מתירא שאני מזכיר שמו ית'
 ח"ו בלא לב שלם, כי אין לבי חלוק. והנה
 אמרו חז"ל (גדרים ז, ב) כל מקום שהזכרת השם
 מצויה שם עניות מצויה ר"ל. והנה אם יוסף
 ע"ה היה שם שמים שגור בפיו בלא לב שלם
 עמו והיה נכנס על ידי זה בגדר מוציא שם
 שמים לבטלה היה עניות מצויה בביתו של
 מצרי, אבל כיון וירא אדוניו כי ה' אתו שם
 שמים שגור בפיו ובכל זאת וכל אשר הוא עושה
 ה' מצליח על כרחך שבאמונה הוא מזכיר שמו
 ית' על כל מעשה על כן וימצא יוסף חן.

צריך ביאור, איזו גדולה ראה אותו טמא וגם הרוח בזה ששם שמים היה שגור
 בפיו של יוסף? קשה לומר שהכוונה שמצליח ולא דוקא משום ששם שמים
 שגור, כי כתוב שניהם א. כי ה' עמו. ב. וכל אשר הוא עושה ה' מצליח.

אלא, דרכו של עולם אדם שמעסיק עובד שמצליח במלאכתו, ומצליח
 להביא לבעליו קונים רבים לחנות וכד' נעשה בעל גאווה ומבקש העלאה
 במשכורת וכד' ואף שהוא עובד טוב הוא מאכיל את בעליו מרורים בהצלחתו,
 על ידי תביעותיו וגאוותו?

פוטיפר העסיק את יוסף והוא מצליח הצלחה מרובה בכל אשר הוא עושה,
 ולמרות זאת אינו תולה את ההצלחה בעצמו, רק בהקב"ה. זה כוונת הפסוק
 שהתפעל מכך שראה ששם שמים שגור על פיו.

9 שגור השם - וימצא חן

שם ברש"י: "שם שמים שגור בפיו". במדרש כתוב (בר"ר פו, ה) שפוטיפר ראהו
 בשפתיו ממלמלות, שהיה "מלחש ונכנס מלחש ויוצא".

זה כעין מה שכתוב באברהם (לעיל כא, לג) "ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם", שפירושו
 שאברהם אבינו הקרה שם ה' בפיו כל בריה (רש"י שם). זה לימוד בשבילנו, כשאנו
 נמצאים בסביבת אנשים לא דתיים או צריכים לדבר כמו שאנו רגילים, לומר "ברוך
 השם" ו"בעזרת השם".

ולכאורה אף אנו במדרגה זו של יוסף, ששם שמים שגור בפיו. אנו אומרים "אם
 ירצה השם", "ברוך השם", וכותבים "בעזרת השם" בראש כל מכתב. אך אין הדבר
 כן, אין הכי נמי אנו אומרים "אם ירצה השם" ו"בעזרת השם", אבל לא זה נקרא שם
 שמים שגור בפיו. מדרגתו של יוסף הצדיק היא שכשראה את עזרת השם בחוש, על
 זה אמר "בעזרת השם", וכשהרגיש שמעשה פלוני תלוי ברצון השם, על זה אמר "אם
 ירצה השם". זו לא היתה אמירה בלבד, אלא ראיית עזרת ה', ראיית והכרה ברורה
 שהמעשים תלויים ברצון ה', הוא ראה והרגיש בהשגחה, זה נקרא שם שמים שגור
 בפיו. זו המדרגה של יוסף.

כשאנו אומרים "אם ירצה השם", אנו לא מרגישים רצון ה' במעשים, לא מרגישים
 עזרת ה'. אנו כותבים "בעזרת השם" מבלי לשים לב לשטויות שכותבים אחר כך,
 בגלל שזה רק מהשפה ולחץ ומתוך הרגל. אנו לא רואים עזרת ה' ורצון ה', ושוכחים
 ממנו. שח לי רבי אבא גרוסכר ז"ל כשהלכנו ברחוב, "הנה, רחוב שלם הומה בני
 אדם, עובדים ועומלים, ואף אחד לא זוכר את הקב"ה!" כך אנשים חיים - הכל כהרגל.
 שוכחים אפילו שיש ה', עד שמתפלאים אם מישהו חושב עליו. הרי בכל מעשה
 שהאדם עושה, עליו לראות את ה' ולהבחין בהשגחה.

יש מן הגדולים שהכרתי שהיו חוששים לכך, ולא היו מרבים לומר "ברוך ה'" או
 לכתוב "בעזרת ה'" במכתביהם. לומר זאת סתם בלי כוונה - אין לזה ערך.

את זה הישיבה היתה צריכה ללמד, לראות השגחה בכל דבר ולהרגיש בנוכחות
 הבורא. ובאמת יש שלומדים בישיבה לקבל מהזולת ולתת, כי כשיודעים שלא אני
 הבעל הבית על החפץ ולא השני הוא הבעל הבית אלא ה', אז קל לקבל ולתת. כן
 היה פעם בישיבות, שלמדו לראות ולהכיר את ה'.

וירא אדוניו כי ה' אתו (לט ג)

שלא היה שמו של הקב"ה זו מפי, היה
 נכנס לשמשו ומלחש רכון העולם אתה הוא
 בטחוני, אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד
 ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני
 פוטיפר כו' זהו שנאמר וירא אדוניו כי ה'
 אתו. (מדרש תנחומא)

אמר ר' אבין הלוי, יוסף היה מברך
 להקב"ה על כל דבר ודבר שהיה עושה, והיה
 אדוניו רואה אותו מלחש בפיו, והוא אומר
 לו מה אתה אומר, והוא משיבו, אני מברך
 להקב"ה. (מדרש רבה, נשא יד)

קודם שהיה עושה היה מתפלל לה'
 שיעזרהו, ואחר כך כשעשה את הדבר היה
 מברך ומודה לה' שעזר לו לעשותו. וזהו
 עבודת האדם תמיד, להתפלל על כל דבר
 ולהודות על כל דבר. ובס' עולת תמיד (פרק
 נו) נתבאר בעז"ה שצריך האדם להתפלל
 להקב"ה בכל יום תמיד בפרטות על כל
 עניניו וצרכיו, הן דבר קטן והן דבר גדול,
 בין ברוחניות ובין בגשמיות, ולא יהיה שום
 ענין שרוצה לעשות בו ביום שלא יתפלל
 עליו להקב"ה שיצליחהו ויוליכהו בדרך
 הישרה. (עבר המלך)

7 חדושי רבנו יוסף נחמיה עה"ת

אומר רש"י "שם שמים שגור בפיו", ואח"כ כתוב וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו,
 השיי"ת נתן לו הצלחה בכל מעשה ידיו.

ויש להבין, בפסוק כתוב שתי עניינים שראה פוטיפר ביוסף, גם ששם שמים שגור בפיו,
 וגם ראה הצלחה בכל מעשה ידיו, והאם זה שתי דברים.

בדרך כלל האדם מיחס את הצלחה לעצמו, ואת הכישלון להקב"ה, כשהוא מצליח
 הוא אומר ברוך ה', אבל אני עשתי ופעלתי, אבל כשניכשל הוא אומר הכל בידי הקב"ה,
 וזה הוא רצון ה'.

וכמו שנעומי אומרת, "אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ח"י", אני זו שהלכתי מלאה,
 אבל בכישלון אשם הקב"ה, הוא השיבני ריקם.

וצ"ל כי כבר פירש שלי"ה הק' בדברי רש"י
 ז"ל בפסוק הנ"ל שהיה שם שמים שגור בפיו
 היינו שעל כל מעשה ופעולה הזכיר שם שמים
 כגון בעה"ת אעשה זאת או בחסדו ית' הרחתי
 וכדומה; אבל יש שבפיו ושפתיו כבדהו ולכן
 רחק ממנו ית' איש כזה המזכיר שם שמים
 בדרך זה ובאמת אין לבו מודה ומשבח ה'
 באמרו בחסדי ה' עשיתי זאת בלתי ספק שגם
 זה נכנס באבוריייהו דהמוציא שם שמים לבטלה;

Your tefillah does not need to be formal. You do not have to hold a siddur or recite words from Tehillim. Go into a room, shut the door, or stay where you are and whisper under your breath so others won't hear. And talk to Hashem. Tell Him, "Hashem, please let that check clear in time to cover my expenses." "Hashem, please make my boss happy with my work."

This form of prayer is the litmus test of Emunah for two reasons: first, it shows that you realize that there is Someone to turn to, an All-Knowing and All-Caring God Who can solve all of your problems. Moreover, if you can stand in an empty room and talk to Hashem without feeling as if you are talking to yourself, it is clear that you are certain He is there. You know that Hashem exists; your Emunah has penetrated deep into your heart.

The Chazon Ish instructed a bachur to work on Emunah through tefillah: "Each time you need something, ask Hashem to help you obtain it," he said. "If you need to buy shoes, for instance, ask Hashem to send you money and help you decide where to buy a good pair of shoes. After you buy the shoes, thank Hashem for them. You will find yourself turning to Hashem all day, and your Emunah in Him will become more profound."

וכך אומר דוד המלך בתהילים (כג), "על מי מנוחות ינהלני, נפשי ישובב" על כל הטובות מזכיר את הקב"ה בגוף שלישי, בהצלחות הקב"ה הוא ניסתר, אולם כשמדבר על הכישלון אומר דוד המלך, פה הקב"ה הוא נוכח, "כי הלך בגיא צלמוות כי אתה עימד".

* אולם האמת היא הפוכה, החסד והשפע זה מגיע מלמעלה, וכל הפרנסה זה רק מאת השי"ת, וזה המטרה של האדם לבטוח בקב"ה, ולדעת שהכל מאת ה'.

ואדם ששם שמים שגור בפיו ובוטח רק בה', אומר עליו דוד המלך בתהילים (צא,ב) "אומר לה' מחסיי", כאשר אני כל הזמן אומר שח' מחסי, ואני בוטח רק בו, אז "צילך מפח יקוש, באברתו יסך לך" "אורך ימים אשביעהו וכל הברכות שבעולם יחולו על ראשו.

וצריך לסמוך בהקב"ה בצורה מוחשית, כמו שברור לאדם שיכל להישען על הספסל ולהיסמך עליו, כך האמונה צריכה להיות מוחשית, לבטוח בה' ולהישען עליו בלבד.

וכתוב במדרש (תנחומא פרשת וישב סימן ח) "שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו, היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר, רבון העולם אתה הוא בטחוני אתה הוא פטרוני תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ובעיני פוטיפר אדוני, ופוטיפר אומר לו מה אתה מלחש שמה כשפים אתה עושה לי, והוא משיבו לא אלא אני מתפלל שאמצא חן בעיניך.

לפיכך כתיב וירא אדוני כי ה' אתו, ומה וכל אשר הוא עושה ה' מצליח "בידו", היה

מוזג לרבו קונדיטין והוא אומר לו מה מזגת לי, הוא אומר קונדיטין, אומר לו פסינתון אני רוצה, והיה פסינתון, הוא אומר יין אני רוצה והיה יין, הוא אומר יין מבושל אני רוצה והיה מבושל, וכן על המים, וכן על כל דבר ודבר שנאמר וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו".

* כאשר פוטיפר ביקש מיוסף להביא לו כוס מים קרים, היה יוסף אומר ב"ה מביא כוס מים קרים, א"ל פוטיפר לא רוצה מים קרים, אני רוצה תה, אומר יוסף בעזרת ה' ונהיה תה במקום, מחליף פוטיפר ואומר אני רוצה קולה, אומר יוסף אין עוד מלבדו, ונהיה כוס קולה, מביט פוטיפר רואה ומשתומם, ומבין שיש ליוסף משהו עליון שעוזר לו, העזרה שלו מגיעה ע"י שאומר ב"ה.

וזה לא שתי דברים אלא ה' הצליח בידו, מחמת ששם שמיים שגור בפיו, וזהו "אומר לה' מחסיי", כשיש לאדם ביטחון, ואמר לקב"ה שהוא ורק הוא מחסי, זהו ביטחון מוחשי בקב"ה, וע"י כך ה' מצליח בידו.

15 ומצינו מעלת הנהגה זו מפורשת בדברי הנביא. דכאשר ירמיהו הנביא מתאונן על ירידת הדור באמונה אמר (ירמ' י' כ"ח) אבדה האמונה וכברתה מפיהם, ופי' רש"י בחכמה ומוסר (ח"י דף ש"ד) כי כוננו לבאר למה אבדה אמונה מן הלב כי נכרתה מפיהם ר"ל השפתים אין מזכירים שם שמיים על כן היא נשכחת מן הלב, כי ע"י ההזכרה בפה משרישים את האמונה בלב. והן מן הדברים שאנו למדים כאן מיוסף הצדיק שהתחיל את נפשו באמונה ובטחון ע"י שהיה שם שמיים שגור בפיו.

הרי הגענו מתוספת ההתבוננות בפרשת יוסף בעת חוק שכלנו והכרתנו לדין לימוד גדול למעשה בעבודת האמונה והבטחון להיות שם שמיים שגור בפיו תמיד כדי שלא תאבד האמונה מלבנו, וע"י נזכה למנוחת נפש אמיתית, מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח.

16 תפארת שמשון • ביאורים

כי ה' אתו - שם שמיים שגור בפיו (רש"י)

ובמדרש איתא: "מלחש ונכנס מלחש ויוצא, הוה אמר ליה מוזג רותחין והיו רותחין, פושרין והיו פושרין", ע"כ. כלומר, כל מה שהיה יוסף עושה, היה לוחש בשעת מעשה תפילה לקב"ה. הוא היה חי כל הזמן עם הקב"ה.

* שכן, יסוד גדול הוא בענין התפילה, שאין התפילה מיוחדת רק לשלוש פעמים ביום אלא היא היסוד והתכנית לעצם צורת חיי היהודי, לחיות את החיים הטבעיים עם השי"ת, וכמפורש בפסוק (דברים ד' ו) "ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו, כה' אלקינו בכל קראנו אליו". זהו עיקר צורת היהודי - שחי וקרוב תמיד להשי"ת.

לכן נמשל מתן תורה בכל התורה כולה לחתונה, והקשר בין הקב"ה לכלל ישראל נמשל לקשר שבין איש ואשה, כי כשם שהיי הנישואין אינם רק שייכות הדדית, אלא זוהי צורת חיים, שחיים יחד בשותפות, כן ממש נמצא הקב"ה על ידינו בכל רגע בכל קראנו אליו, אם לעזור בכל דבר גדול או קטן, או כביכול סתם לשוחח ע"ל כל נושא וענין.

והפסוק כפשוטו, "כי ה' אתו", דומה הוא ממש לילד ההולך עם אביו במקום חושך ואפילה, שמרוב פחדו אוחז חזק ביד אביו ואינו מניחו לרגע, ולכן הכל הצליח בידו בשלימות, שעל ידי התפילה התמידית היה הקב"ה תמיד קרוב אליו ועומד לצדו, ולא היה אפילו לרגע אחד לבד. וכך צריכה להיות דרכו של כל אדם בעוה"ז.

14 מתנת בתחונת של יוסף ומנוחת נפשו חיים

מחלומי המוזר וכועס על חרטומיו וחכמיו שאין בהם אף אחד שיכול לפתור אותו, עד כמה הי' יוסף צריך להיות נרעש ונפחד מפחד כעסו אם יאמר ח"ו דבר שלא כרצונו. והנה כאשר רק מתחיל המלך ליכנס עמו בדברים ואומר לו שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לתנור אותו, מיד הוא קופץ וסותר את דבריו, לא אני רק ה'! לכל הפחות ימתין עד סוף כל המעשים, אם יזכה להשקט רוחו של המלך ויהי במצב רגוע אז יסביר לו אמונתו זו שהכל בידי שמים, ומה ראה לענות תיכף ומיד.

על זאת כבר האיר עינינו הגרש"ז באור רש"י עה"פ שם להתפעל עד כמה לא סבל יוסף אף רגע של טעות שיטעו בו כאילו כחי ועוצם ידי עשה לי, ולא יבינו כי רק ה' פעל כל זאת. ועל כך הזדרז לומר בלעדי תיכף ומיד, והיי בזה כעין מסירת נפש על קידוש ה' כי כן הי' מחונך מבית אביו להזכיר שם ה' על כל דבר תיכף ומיד.

ועפ"י דרכנו נוסיף כי הרגלו להזכיר שם ה' תמיד הוא גופא שנתן לו עוז וגבורה שלא להתבהל ממצבו, להשאר במנוחת הנפש ולהכריע שכן צריך לעשות גם עתה. ובטחוננו הגדול עמד לו באמת שהרי דבריו נתקבלו בנחת ע"י פרעה עד שפרעה בעצמו שינה השקפתו והורה לו בפה מלא שהוא מכיר שאין כאן כחי ועוצם ידי כמ"ש (שם בפסוק ל"ט) ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמנך.

Toward the end of Parashas Vayeishev the Torah relates how Yosef was falsely accused of improper behavior and consequently thrown into jail. He found favor in the eyes of the jail warden, and he was accorded preferential treatment. In an exact repetition of what occurred when he was in Potiphar's house, his superior entrusted him with the day-to-day management of the jail, and Yosef took complete charge over his fellow inmates. The passuk tells us, "The officer of the jail did not supervise anything for Hashem was with him, and whatever he did Hashem granted him success" (39:23).

We should take note of the simple explanation of this passuk: It is possible for Hashem to live with a person. No matter where a person finds himself, even if he is in a secular or antagonistic environment, he must realize that Hashem is with him. Yosef was in a forlorn dungeon together with a group of gentiles, in the basest, most immoral land, and nevertheless the Torah tells us clearly that "Hashem was with him."

One cannot blame his environment for causing him to slacken off in his commitment to Torah and mitzvos, because Hashem can be found everywhere.

ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי. אמרו חז"ל [שם ל:] אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה. וצריך להבין למה לא, וכי כאיש אל שיכוב וימאס במי שפניו זועפות ולבו בקרבו ושבר שמתרחק ממנו, הלא ה' ישכון את דכא ושפל רוח. אלא הוא הרבר אשר דברנו במקור"א כי מי שהוא בשלימות אמונת אומן כי הכל מהשי"ת ומאתו לא תצא הרעות, לא יכאב לבו ולא תתבלבל מחשבתו אם יחלה או אם יבואו עליו אחד מן המקרים לא טובים לפי שעה וראות עין אדם, ומי שדואג כואב ונאנח ומצטער, חסרן אמנונה והבטחון הוא, ואיש כזה אין ראוי שתשרה עליו שכינה כי חסרון השלימות הוא. ויפה אמרו אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, מי ששמח לבו ובטוח בה' כי לטב עביר, אע"פ שאינו רואה איך ומה:

והיינו ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו המצרי, דקרא מספר בשבחו של יוסף שהיה ה' עמו תמיד גם כשהיה בעת צרה שהיה עבד לאדוניו, הגם שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, משום שראה יוסף עצמו כאיש מצליח, שדרכיו מצליחים כשהיה בבית

אדוניו המצרי, כי האמין שמאת ה' היתה זאת לו לטובתו להטיב אחריתו וקבל הכל בשמחה ובטוב לב. והיינו ויהי ה' את יוסף ולא זוה שכינה מאתו, משום ויהי איש מצליח ויהי בבית אדוניו, ראה עצמו איש מצליח ושש לבו ותגל נפשו:

20

שיעורי חומש

של

וירא אדניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו (לט, ג).

ברשי"י: "כי ה' אתו - שם שמים שגור בפיו". וברמב"ן: "אינו נראה, אבל וירא אדניו כי ה' אתו" כי יצליחו מעשיו בכל עת יותר מכל אדם, וידע כי מאת אלקים הוא לו". גם רש"י וירא בזה, מי"מ וקוקים לפרש ש"שם שמים שגור בפיו", כי אחרת - מנין ידע אדניו שה' אתו, ולא יוכל לתלות [ההצלחה] באליל שלוי? לכן הכרח לומר ששם שמים שגור בפיו, וזה הקידוש ה', שראו גם במעשיו וגם בפיו הוכחה לטיעתא דשמאי, וזהו קידוש ה' אמיתי, לא ששם שמים שגור [בפיו] ובמעשים אינם רואים קידוש ה'.

21

מתנת בטחוני של יוסף ומלכות נפשו חיים

סח

ונוסף על זה מסביר שם כי ריח זה של בשמים היי חיזוק גדול ליוסף כאשר התבונן בדרכי ה' עמו להכיר איך השי"ע עושה בו כדי להחיות את נפשו שיבין מזה כי הכל מדוקדק מאת ה' במדה ובמשקל ומתוך צרה ימצא לו פדות ורוחה. וגם זה לימוד לדורות שבכל מצב של צער או יסורים שעובר על הכלל או על הפרט נשים לב איך הקב"ה בתוך אותו המצב עצמו ממציא "ריח של בשמים", איזה הרוחה או הנאה להיות לעידוד וחיזוק ולהורות איך הקבשה מודד ושוקל כל הבא עליו לטובה.

והנה נוסף על כל הנ"ל הרגשה דקה אבל חשובה עד מאד. והוא כי אם נתאר לעצמינו מצבו של יוסף הצדיק בשעה שמכרוהו, כמה יגון ואנחה, צער הגוף והנפש גם יחד היו לו, הלוא השליכוהו אל הבור מלא נחשים ועקרבים ועכשי העלוהו בבהלה ומוכרים אותו, והוא מתחנן ובוכה וחס לא שמים לב על זה ומנתקים אותו מבית אביו הקדוש להורידו מצרימה מקום הטומאה והזוהמא מלאה גלולים ושטופי זימה, האם יש מקום לבלו באותה שעה להבחין בין ריח לריח, הלוא מסתמא היי כל כולו דכאון ועצבון בעת ההיא, ומה משנה לו אם יש באויר ריח טוב של בשמים הלוא קצרה נפשו מלהרגיש בו כלל. אלא די"ל דזה גופא משמיענו הפסוק כאשר מדקדק להודיע שגמליהם נושאים נכאת וצרה ולט, עד כמה גבה דרכו של יוסף הצדיק, כי אם מדגישים כי"כ הטובה שעשה לו הקב"ה בזה ודאי דהיי כאן מקבל הטובה, ומוכרחים ללמוד מזה שיוסף הצדיק היי באמת מיושב ורגוע כי"כ עד שכשהיי הרוח מושבת ומעבירה אליו ריח של בשמים היי מרגיש בה ונהנה ממנה ומודה לה', וכל זה היי אי אפשר בלי אותה מנוחת הנפש שרק הבטוח בה' באמת זוכה אליה. לא היי כאן לא דכאון ולא עצבות, לא בלבול ולא בהלה, אלא מנוחת שלום ושלוה השקט ובטח אשר זוהיי נחלת הצדיקים החולכים תמיד עם ה' אשר בתוך האפילה עצמה רואים את האור ומתענגים מריח של בשמים שמשגבת להם הרוח מלפני ה'.

19

לח אוצרות וישב התורה

כתב בספר "שומר אמונים" (מאמר השגחה פרטית פכ"ג): כיון שכך היתה הנהגתו של יוסף נתקיים בו "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו". כיון שביקש לה' על כל דבר, והודה לה' על כל דבר, היה ה' מצליח לו בכל מעשה ומעשה שהיה עושה.

ממשיך ואומר, כן הוא בכל אדם באשר הוא, כשהיה שם שמים שגור על פיו, כל פעולה אשר יעשה יצליח. כי המתדבקים תמיד באמונת השגחה הבורא, מושגחים הם ביותר בהשגחה פרטית, כי הקב"ה משלם מדה כנגד מדה. כמנ שהוא משגיח על מעשי ה', כך משגיחים עליו, ולפעמים יותר מהצדיק, ואפילו כל העולם כולו בצער יכול להנצל ביחוד מכל העולם, כי הקב"ה מתנהג עם האדם כצל שנאמר "ה' צלך" כמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כך הבורא ברוך הוא כביכול עושה מה שאדם עושה, אם מתנהג במדת רחמים גם למעלה מרחמים עליו, כן אם האדם מרגיל עצמו בזה דבכל פעולה ומעשה שעושה, מייחל לבורא, נעשים על ידו נסים ונפלאות הרבה. וכן אמר: "הנה עין ה' אל יראיו למיחלים

לחסדו" (תהלים לג) לא כתיב אל צדיקים וחסידים אלא "למיחלים לחסדו", וכן "ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלהים" - לדרוש את אלוקים בכל מילי דעלמא שעושה.

25

23

The discovery of the Almighty thenceforth informs the way we live. The Torah command to be *misdebek bemidosav*, to emulate His ways, forms the basis of the Jewish system of morality. We do not have a pragmatic system of morality, which shuns cruelty, for instance, for practical reasons; be cruel to someone today, and someone will be cruel to you tomorrow. Now, that's not the Jewish outlook. We see that the Almighty is kind and merciful, and therefore we too must behave in a kind and merciful manner. We see that the Almighty cares for the sick and the poor, for widows and orphans; therefore we too must act in the same way.

So let me tell you another, less discussed attribute of the Almighty that we have to emulate. We say, "*Ve'atah mechayeh es kulam*. And You give life to them all." The Almighty sustains the entire world at all times through a continuous *shefa* of *chiyus*, a never-ceasing emanation of the life force. Should He interrupt this emanation for even one moment, creation would cease to exist.

This then is the most fundamental attribute of the Almighty in His relationship with the cosmos: the giving and sustaining of life itself. It follows that we, as Jews, must also seek to be life-givers. Our *avodah*, our divine service in this world, is to give life to others, to be considered *bonei olam*, builders of the world, in recognition and emulation of the Almighty Himself.

Rabbi Yochanan Hasandlar, the great Tanna, was a shoemaker by trade. He made shoes for a living. It is said that he was *meyached yichudim* while he was stitching shoes. This was an *avodah* of some sort whereby he directed special thoughts to the Almighty while he was doing his mundane work.

What were these special thoughts?
 Rav Yisrael Salanter suggests that his thoughts were to make an excellent shoe so that his customers should get their full money's worth and the best use of the shoe for the longest time. If it was his lot in life to make shoes, at least let them be good shoes. This was his *avodah*, to be *meyached yichudim*. Why? Because it emulated the life-giving attributes of the Almighty and thereby recognized and acknowledged the Divine presence in this world.

26

מתנת בטחונו של יוסף ומנוחת נפשו **חיים** **טט**
 שאתם אסורים במשמר, רק הפליאה מה יום מיומיים - ר"ל שחדגש הוא על מלת "היום" ודייק. אין זה אלא כי בפנים לבו היה יוסף במנוחה ושלוה והסתכל עליהם כאדם הבא מן החוץ, וזוהי גדולתו ותמימותו של יוסף שכיכ הי' שם בהי מבטחו עד שלא היה עצב כלל אשרי הגבר אשר שם בהי מבטחו - זה יוסף. (ומהות הבטחון הוא מנוחת נפש הבוטח)

איזה מנוחת הנפש אנו רואים כאן, איזה דעת צלולה ומיושבת מתגלית לפנינו. יוסף אינו מתרגש וכאילו אין הדברים נוגעין לעצמו כלל, רצון הי' שהי' אור לפניו עד עתה עדיין הוא הערד היחידי שצריכין להתייחס אליו והוא הקבוע גם עתה מה לעשות, וכאשר חובת השעה היא כבוד מלכות אין להבהל מהמרובה של עבדי פרעה.

שלוט על רוחו בשעה גורלית כזו יכול רק מי שהשליך כל יתרו על הי' באמת וזוכר אותו תמיד, בעל בטחון אמיתי אשר מהות הבטחון הוא מנוחת נפש הבוטח.

שם לב וישב ויחשב ולבן שניים מחלב

וישאל את סריסי פרעה אשר. אתו במשמר בית אדוניו, וגו' מדוע פניכם רעים היום (מ, ז).

כשלומים אנו פסוק זה, צריך להבחין ולהתעורר בנקודה חשובה מאוד, והוא שחובת האדם להיות מטיב פנים לחבירו בכל מצב, וכדאמרו "לעולם יקדם אדם שלום לכל אדם ואפי' לגוי שבשוק".

"לעולם" מהו? כי אצל האדם יש לפעמים מצבים קשים, שרוחו שבוהב בקרבו מפני הצרות שיש לו, וכשחבירו נפגש בו ומברכו "בבוקר טוב" לבני, משיב לו בפנים קודרניות... וכ"ש אם כמה ערביים שבשוק יפנו אליו לברכו, שלא יביט לעברם כלל, וק"ו בן בנו של ק"ו לראות גוי במצוקה ולגשת אליו ולשואלו "מה אירע?" "מה אפשר לעזור?" דברים כאלו לא עולים על דעתנו בזמני צער ויגון.

* והנה, יוסף. במצרים מכור לעבד, נתפס על מעשה שלא היה ולא נברא, והוכנס לבית הסוהר, וכבר עשר שנים יושב שם ללא עוול בכפו, ואינו רואה פתח הצלה משום מקום, ובודאי שמצב כזה היה לכא' צריך להעניק את רוחו, לפי מושגינו, ובוקר אחד, רואה יוסף שני ערביים שאיתו בבית הסוהר ומבחין כי פניהם רעים היום הרי בהכרח שהבחין וראה כל אותם הימים יום יום וראה את שלומם, שלכן הבחין שהיום אירע משהו, וכבר הוא מקדים לשאלם "מדוע פניכם רעים היום", ולא שהם באים להתיעץ עמו, ואינו ממתין יום או יומים לראות מה מצבם אלא תיכף הוא שואל אותם למצבם.

* ושנינו בברייתא (מסכת כלל פ"ג) ר' יהודה אומר דרכן של ת"ח, עניו, ושפל רוח, זריז, וממולח, ומפרשינו התם, דכתיב "ממולח טהור קודש", שצריך ת"ח להיות ערב לכל אדם, ולא יהיה כקדירה שאין בה מלח!

~ כלומר: כי כמו כשחטר מלח בתבשיל הרי כל התבשיל אין בה טעם טוב... כך גם ת"ח שהוא מלא בעניויות שפילות רוח, וכל שלל המעלות שמנו שם חכמים, אבל אם אינו "ממולח" אין בו טעם... שאם שוקע הוא בתלמודו או רץ לעשיית מצוות ואפי' גמ"ח, ובדרכו פוגשו אדם ואומר לו שלום בפנים מסבירות, והלה לרוב טרדתו עונה לו בוקר טוב חמוץ... הרי אין בו טעם טוב, וא"א לקרא לו "טהור קודש" ואימתי נהיה מושלם עם

טעם וריח, כשיודע להסביר פנים כראוי בכל מצב, ולכל אדם, בעריבות ובשמחה, ושלא יהיו פניו החמוצות כבור ברשות הרבים... ובכך הרי הוא ממולח טהור וקודש!

24 סיפר לי אדם אחד, שבבחרותו תר אחרי ישיבה ללמוד בה ונסע לסלבודקה להכיר את המקום, וכשהגיע, אמר בדיוק הסבא ז"ל שיחה לתלמידיו, ושמע אז רעיון עמוק ונחרתו הדברים בלבו, וכך אמר הסבא, נתאר לעצמינו שרואים אנו אדם שעומד בפתח בהכני"ס עם כד חלב בידו האחת וכוס בידו האחרת, ומוזג ומשקה לכל נכנס, כוס מלאה חלב... הלא היינו מתפעלים מאותו איש עד למאוד.

ואם כך, סיים הסבא, הרי תוכחה מוסרית לאדם, שיכול בקלות להעפיל לדרגה גבוהה יותר, בפחות מאמץ! שאילו ביציאתו וכניסתו מבהמ"ד יאמר וישיב לכל אדם בלבביות, בחיוך עד שהלה ישיב כמו"כ חזרה כשחיוך על שפתיו, הלא גדול הוא מאותו זה שמשקה חלב, ומפורש אמרו חז"ל (במכות ק"ח) גדול המלבין שיניים לחבירו יותר ממשקהו חלב!!! כנראה איפה, שמלאכה זו להשקות חלב כל בוקר עם כל המאמץ וההוצאות הכרוכות בה קלה יותר מלחייך לחבר...! נביא אם כך מעשה נוסף המלמדינו דעת, ומידות דרך ארץ ומוסר, אולי ישמעו אזינו ויפתח לבנו.

אין זה מראה מקום להודיע איפה

לכאורה איכא כאן יתר לשון, הלא אנו יודעים שהיו אנו במשמר שכבר נאמר ויתן אתם כמשמר בית שר הטבחים אל בית הסהר מקום אשר יוסף אסור שם (פסוק ג) למה חזר ופרט הכתוב שהיו עמו במשמר. הביאור הוא, אין זה מראה מקום להודיע איפה היו אלא חלק מהתביעה שכתב אותם יוסף, הכיר שהם עצבים ואמר להם שאין שום מקום לעצבות, אפילו במצב שנמצאים בבית הסהר כדיוטא תחתונה אין להראות שום עצבות. א"א לעמוד בעצבות אלא צריכים להיות כשמתה גם אם המצב קשה שע"י השמחה יכולים לעבור בשלום בכל המצבים. היסוד הוא להיות כשמתה חמיד שע"י השמחה יכולים לעבור הכל.

28 דעת קצות דרכיו א"א יוסף ה"א קצא

הרב מצפה לתלמידו שיתקרב אליו ויציע לו ספקותיו ובעיותיו. ואילו התלמיד מחכה לרבו שיפתח לו פתח ויקרב אותו. או: רב בעירו רוצה, שעדתו תשתף אותו בכל פעולותיה, תשאל לעצתו ותסור למשמעתו. ואילו העדה ממתנה ליוזמת הרב שיירד לתוך בעיותיה ויהא מעורב בחייה, וככה יכולים להיות שנים על שנים מבלי להתקרב זל"ז, וכינתיים הולך ומתרחב ביניהם תהום. כל אחד חושב על הצד שכנגדו שיש לו טעמים ונימוקים כמוסים להישאר רחוק — ואין כאן לא טעם ולא נימוק, רק דעת חסרה כאן, והידיעה הראשונה שעלי להורית שמשי ולהאר פנים, להתבונן ולא להעלים עין!

כמה גדולים ונפלאים דברי חז"ל, ומה נפלאה דרכם לקפל בתוך הנהגה פשוטה ומעשה קטן סודות כה גדולים, והרי קיפלו כל תורת הדעת והארת הפנים בציווי קצר זה: *הוי מקדים שלום לכל אדם!

א"א יוסף

נפלא לראות איזה מעמקים מגלים לנו חז"ל בסוד הארת הפנים:

"ה' אלקים צב' השיבנו והאר פניך ונושעה" (תהלים פ') — "א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא הארת פנים בלבד, די לנו שנאמר האר פניך ונושעה!" (שם בילקוט)

והנה ד' יוחנן אויל לשיטתיה:

"דאמר ר' יוחנן המלכין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנא' ולבן שיניים מחלב, א"ת לבן שיניים אלא ליבון שיניים." (כתובות קיא, א)

הרי כמו שאין לנו אלא הארת פנים בלבד מצד הקב"ה, כך אין גם לאדם מחברו אלא החיוך והארת הפנים (שע"י החיוך מתגלה לובן השיניים — עיין ברש"י שם). הוא דתנן באבות ד, טו: "ר' מתיא בן חרש אמר הוי מקדים שלום לכל אדם". המשיב שלום מקיים מצות דרך ארץ. המקדים שלום מזרית שמש לחברו. זוהי דעת התורה ורוצונה שנדע: כל אדם מצפה ל"הזרחת שמש" מאת זולתו, ואני עצמי הנני שמש הזרחת לכל מי שבא במגע אתי!

תינוק פעוט מבחין כבר בין פנים זועפות ובין פנים מאירות. מסתכלים בו מתוך חיבה — הוא מפזז וצוהל נגדך. מביטים עליו בועף — מיד הוא בוכה. מי יודע מה מבריא ומפתח יותר את הילד: המזון המוגש לו או הארת הפנים שמראים לו! וברור וידוע הוא, כי ילד הגדול בלי כל הארת פנים, דומה בדיוק לצמח הגדול בלי שמש, שאי אפשר שיהיה בריא.

ומאידך — בתינוק פעוט כבר ניכר כח זה של הארת פנים. כשמופיע על פניו החיוך הראשון — כבר הנו נעלה על כל בעלי חיים הגדולים. בחיוך זה בוקעת הארת פני הנשמה ממחבואיה בעמקי הגוף הקטן והחלש הזה. כל אשר התינוק גדל ומבריא, יותר הוא מאיר פנים לכל סביבתו ומשרה בה רוח הן ונשמת חיים. זוהי מציאות הנשמה המתגלה בזהריה הראשונים, אשר כל מהותה — כח אדיר של הארת פנים!

**

כל בני אדם מחכים זה לזה; כל אחד רוצה שחברו יאיר לו פנים.

● התלמיד מצפה להארת פני רבו. אך גם הרב מצפה להארת פנים מצד תלמידו. בנים סומכים על חמלת הוריהם, אך גם ההורים רעבים ותאבים ל"הזרחת שמש" מאת בניהם. הבנים אף הם הנם "בעלי בתים" על הוריהם, שאם אינם מראים להם הארת פנים, הם משכינים בלב אביהם ואמם חושך אפלה ומכבים האור הזורע על חייהם!

הלקוח מצפה להבנת המוכר במצבו, צרכו ויכלתו; אך גם המוכר מצפה להבנת הלקוח שלא יזלזל בו ובסחורתו.

"לא תכירו פנים במשפט — אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה שהדיין מכבד את חברו מסתמין טענותיו" (ריש פ' שופטים) — איך זה "מסתמין טענותיו" הערוכות היטב בפיו כשנכנס לדין? זהו הרושם של הסתרת פני הדיין, הסותמת כל מחשבותיו ומחלישה את דעתו. כח נורא זה טמון בהסתרת פניו של אדם!

* שני כחות אלה הם היסוד לחיי החברה האנושית: האחד — רעבון כל אדם להארת פני הזולת, והשני — כח הנתינה של הארת פנים השתול בלב כל בעל נשמה (וכן הוא ביחסים ההדדיים בין מעמדות, כחות, מדינות וגושים). ונתבוננה קצת ביחסי בני אדם, איך לפעמים חיים איש בצד חברו מבלי למצוא דרך ושפה זה אל זה, וכיצד חיים במרירות ורוגז בגלל אי הבנתם ההדדית — אם ננסה למצוא את המקור לכך נראה כי תמיד אדם מחכה לחברו שהלה "יתחיל" להתקרב אליו, וככה מחכים עד בוש...

לכאורה, כל הפסוקים מיותרים. הלא די היה אילו היו מספרים לנו כי השרים חלמו, וביקשו פתרון מיוסף.

חשובה מאד, כמו כן, גם תשובתו הראשונה של יוסף, תגובתו הספונטנית, "לאלקים פתרנים". אך למה התיאור של "והנם זועפים". ושאלתו של יוסף "למה פניכם רעים היום?", מה בא זה ללמדנו?

נראה, כי הלימוד הוא, שעל אף היותו של יוסף עסוק בענייני שמים, על אף התחומות המפרידות בין יוסף לבין שאר יושבי בית הסוהר, על אף המינני שהיה בידו, להיות כל בית הסוהר נתון בידו —

* על אף כל זאת, היה סדר יומו של יוסף, מידי בוקר, מתחיל בשאילת שלומו של כל אחד מיושביו ה"מכובדים" של בית זה.

מידי בוקר, היה יוסף מסתובב ומתעניין, לדעת איך מצב רוחו של כל אחד. היה עובר ומסתכל בפניו של כל אחד, וכשנוכח לדעת כי משהו זועף נשקף מפניו, היה מיד שואלו מדוע פניו רעים היום. אולי אפשר לעזור, אולי אפשר לשפר, אולי ניתן לעשות משהו, להפיג את הזעף ולהיטיב את מצב הרוח. כי זוהי חובתו הראשונה, כך הרגיש יוסף הצדיק. תמיד תמיד, בבחינת "למחיה שלחני אלקים" (שם מה, ה).

☆☆☆

הגמרא בחולין (ז). מספרת מעשה ברבי פנחס בן יאיר שהלך לפדיון שבויים, ולא רצה הנהר להפסיק את זרימתו וטען: "אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני ודאי עושה".

לא הפסיק הנהר את זרימתו, עד שאיים עליו רבי פנחס בן יאיר: "אם אי אתה חולק גזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם".

ואילו בשביל הטייעא, הישמעאלי הזה, לא היה צורך בשום איום, בשום אמצעי שיכנוע. מיד, לאחר ההסבר הקצר, כדי שלא יאמרו וכו', מיד חלק את מימיו. אתמהא.

— זהו שאמרנו. הערך הזה, של "וכי כך עושים לבני לוויה", הוא חיוני כל כך, כמו זרימת המים בנהר... אף הנהר אין לו ספיקות בשליחות הזאת.

* והם הם הדברים. שליחות של אדם, הוא להיות לברכה לסביבתו, להיות תמיד "למחיה", לכל אשר יש לו קשר עמו, אף קשר סביבתי בלבד.

אם אך בן לוויה הוא, לא יתכן שלא ידאג לו ולא יחיה אותו, שלא יהיה לו לברכה.

ואם זה תפקידו של האדם או גם נשיא ישראל מבוזה את עצמו כדי להועיל לו. ולא דמי להשבת אבידה דהוי מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים משא"כ הכא כתוב שלא מצא עבד שידרוץ לפניו.

מעתה מובן מדוע יוסף לא רק שלא התמרמר אלא להיפך הוא אומר להם "למחיה שלחני אלוקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה" (מ-ה)

"כי זה כל האדם" בשביל זה בא לעולם!

את היסוד הזה מוצאים אף בהלכה. נפסק ב"מגן אברהם" (תרי"א ס"ק א) "אם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין כלל מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו". עכ"ל. להועיל לאחרני גם על חשבון ההידור שלך!

ובאמת, כל מה שניתן לאדם, אם ברוחניות ואם בגשמיות, ניתן כדי להעבירו ולהתחלק בו. שכך שנינו (תמורה טז): "רש ואיש תככים נפגשו, מאיך עיני שניהם ה'" (משלי כט, יג), בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו, "מאיך עיני שניהם ה'". ואם לאו, "עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה'" (משלי כב, ב), מי שעשאו חכם לזה עושה אותו טיפש, טיפש לזה עושה אותו חכם.

כיוצא בדבר אתה אומר: בשעה שעני הולך אצל בעל הבית ואומר לו פרנסני, אם מפרנסו מוטב, ואם לאו מי שעשאו לזה עשיר עושהו עני, ומי שעשאו לזה עני עושהו עשיר.

ואולם מעשה זה של שאילת שלומם של אותם שני המצריים, יוסף עשה בעצמו ומזוהר ליבו ופליאת מידותיו, כמבואר לעיל באריכות והרי אם לא היה נוגש לשאול בשלומם, או שלא היה מבחין כל הימים במצבי הרוח של השנים הרי שלא היה נעשה למלך מצרים, ונמצא ששאלת שלום אחת הביאה וגילגלה את יוסף מן הבור עד "ויוסף הוא השליט" ומכאן מהו כוחה של שאילת שלום ולהיפך חומר מניעת מעלה זו עד היכן מרחיקה לכת.

המפרשים מקשים שלפי כללי הדקדוק היה הפסוק צריך לומר 'ויהי איש מוצלח שהרי על יוסף קאי שמשרתו היתה מוצלחת, ושמעתי בשם הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל בעמח"ס בצל החכמה, שנכתב כך מפני שאכן מצא יוסף עצמו לא היה זה מוצלח לשהות בבית המצרי, אלא שהוא היה פועל על אנשים אחרים שהם יצליחו במעמדם שם, שהיה משפיע מכוח קדושתו עליהם, וזהו לשון 'מצליח' לשון מפעיל, שעשה שאחרים יצליחו. וכן הוא פירוש לשון הפסוק לקמן (פסוק כג) כשהיה בבית הסוהר 'ואשר הוא עושה ה' מצליח' דהיינו שלא היה מוצלח ומאושר שם, אלא שעל ידו היו שאר האסירים מוצלחים, שזוהי מידתם של הצדיקים שההצלחה האמיתית שלהם היא כשהאחרים השוהים סביבם מצליחים במעשיהם גם כשהם לעצמם אינם מאושרים מהמצב, מפני שמידת עין טובה שבהם נהנית מהצלחתם טובבם.

היסוד שעליו בנויים כל השאלות הנ"ל מובא ב"נפש החיים" [בהקדמה] "שזה כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאחרני בכל אשר ימצא בכחו לעשות!"

אומר הרב דסלר, כדאי לעני לסבול כל החיים כדי שעל ידו יזכו אחרים להינצל מדינה של גיהנום. "שזה כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאחרני".

ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אותם והנם זועפים. וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדוניו לאמר מדוע פניכם רעים היום, זאמר "בבקר" כי אדרבא הוא הזמן המצהיל את הפנים לפי שהאור והחסד מתפשטים בעולם. גם אמר "אשר אתו במשמר בית אדוניו" כי לא ידע שאדוניו נהג עמהם שום דבר רע שבשבילו ישתנו פניהם. והם השיבו לו מיד:

ויהי איש מצליח (לט, ב).

איש צלח לא נאמר אלא איש - מצליח בלשון מפעיל, כי הצלחה אמיתית הראויה לשמה, נמדדת באמת המידה עד כמה שהיא מביאה הצלחה לאחרים.

תחת

מישה

ספר בראשית

אהל

להביא הצלחה לאחרים

"ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו'" [לט-30]

יוסף מתואר כאן כ"איש מצליח", לא מחמת הצלחה אישית, אלא מחמת שהביא הצלחה לאחרים. אנו רגילים לחשוב כי מי שעמל להשיג איזה תואר, וקיבל לא רק תואר אחד אלא כמה תארים, וכל תקופה הרחיב את עסקיו עוד ועוד. ובכל נושא שרצה את קידומו האישי, תמיד השיג את היעדים שהציב לעצמו, הוא מכונה בעולם כ"איש מצליח". אך עפ"י התורה, מי שגורם לשני הצלחיות הוא המתאים לקבל תואר זה! אין מצוה להיות גביר, אבל יש מצוה להיות גביר לאחרים⁶⁰.

הנה מצינו שהפרשה מתחילה כשיוסף היה ברום המעלה, כאיגרא רמא, בן זקונים ליעקב אבינו, ולמד עמו בחבורתא כל מה שלמד יעקב בישיבת שם ועבר. ובסוף הפרשה ישב יוסף בכיורא עמיקתא, בבית הסוהר במצרים. וכך מתחילה פרשת מקץ, שיוסף יושב בכיור סוהר, בבור, יחד עם הנכבדים והפחותים שבמצרים, ורק אח"כ שוב פעם עולה יוסף לאיגרא רמא כשנעשה שני לפרעה מלך מצרים.

בפרשת יושב, כשהלך לכל אחד מאחיו וביקש מהם שישמעו את חלומותיו, ירד ממעמדו ונמכר לעבד. אך כשאמר יוסף לסובכים אותו, ספרו לי חלומותיכם, אולי אוכל לעזור לכם, גישה כזו מביאה הצלחה. לכן - "ועל פיד ישק כל צמי".

שמעתי בשם הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, שהיה אומר בזה"ל, לא המצליח הוא בשמחה, אלא מי שבשמחה הוא מצליח!

תרי

שמן 5 קאס 6

פנינים - וישב

המפרשים מקשים שלפי כללי הדקדוק היה הפסוק צריך לומר 'ויהי איש מוצלח שהרי על יוסף קאי שמשרתו היתה מוצלחת, ושמעתי בשם הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל בעמח"ס בצל החכמה, שנכתב כך מפני שאכן מצא יוסף עצמו לא היה זה מוצלח לשהות בבית המצרי, אלא שהוא היה פועל על אנשים אחרים שהם יצליחו במעמדם שם, שהיה משפיע מכוח קדושתו עליהם, וזהו לשון 'מצליח' לשון מפעיל, שעשה שאחרים יצליחו. וכן הוא פירוש לשון הפסוק לקמן (פסוק כג) כשהיה בבית הסוהר 'ואשר הוא עושה ה' מצליח' דהיינו שלא היה מוצלח ומאושר שם, אלא שעל ידו היו שאר האסירים מוצלחים, שזוהי מידתם של הצדיקים שההצלחה האמיתית שלהם היא כשהאחרים השוהים סביבם מצליחים במעשיהם גם כשהם לעצמם אינם מאושרים מהמצב, מפני שמידת עין טובה שבהם נהנית מהצלחתם טובבם.

18 שור ה"ה - ר' זלמן ב

אחרון אחרון במסכת החסד הוא הענין הקשה ביותר. משום שלימות המסכת אנו מציגים אותו כאן, אך ייתכן כי בעבודה מעשית יש לאחר אותו עד שנהיה הרבה יותר רגילים בעבודת המידות. הוא ענין "נושא בעול עם חברו", אחת מ"מ"ח המעלות שבהן נקנית התורה (אבות ו. ו). מעלה זו היא השורש העמוק לכל המצוות שבין אדם לחברו, גם ב"ההליכה בדרכיו" היא מידה שרשית. בוא וראה: במתן תורה כתיב: "ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר" — רש"י מהא דטוטה יו. ע"א: "כמעשה לבנת הספיר" — היא היתה לפניו בשעת השיעבוד לזכור צרתו של ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים. וכעצם השמים לטוהר — משנגאלו היה אור וחדות לפניו" (משפטים, שביעי). במחזה אלקים בשעת מתן תורה נתגלה להם מידת אמת ויחידה של הקב"ה: שהוא נושא בעול עם הכלל ישראל — בשעת השיעבוד היתה לבנה לפניו ית' לזכור צרתם תמיד, וכשנגאלו גם כן לא סרה הלבנה מלפניו. להעריך כביכול את האור והשמחה לעומת צרת השיעבוד שממנו נגאלו הרבה מידות היה הקב"ה יכול לגלות לעמו כאשר בא לגלות להם תורתו בנבואה, אך הוא ית' גילה להם רק מידה זאת, שהוא ית' נושא בעול עם הכלל ישראל.

* בודאי גילוי זה יש ליקשר פנימי עם מתן תורה עצמו. מה ראין הקב"ה לתת לנו את תורתו. החמדה גנוזה? אין זאת, כי אם "נושאו בעול" עם בראיו קבוצי מטה ורצותו לזכות את ישראל לפיכך הירבה להם תורה ומצוות — אהבה רבה אהבתנו. חמדה גדולה ויתרה חמלת עלינו? גם השם הראשון שגילה הקב"ה למרע"ה היה שם אהי, אשר פירושו "אהיה עמם בצרה זו אשר אהיה עמם בשיעבוד שאר מלכויות" (שמות, רביעי מברכות ט, ע"א). הרי הנשיאה בעול עם הכלל ישראל נעוצה בעליונה שבמידותיו ית', אשר השם שלה הוא שם "אהי". זוהי גם מידת הגאולה: "וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים — נתן עליהם לב ולא העלים עיניו" (שמות, שלישי). גם שליה

45 18 שור ה"ה

בצרה: מדה זו של "נושא בעול עם חברו" מקיפה את הכל, כורא ונכראים, צדיקים ורשעים, חיים ומתים, והבונה את חייו על מידה זו, הוא הוא איש חי. והנה בשער זה ברצוננו לתאר, כיצד "יפוצו מעינותיך חוצה" — אם תרצה, תוכל להבין את כל השער הזה מנקודת-ראות זו: עד כמה ת"ח ידע בכל מצב חדש ובכל מדרגה חדשה, להיות נושא בעול עם הבאים לתוך מחיצתו, לראשונה — עם אשתו, אח"כ — עם בניו, אח"כ — עם תלמידיו, ועם כלל-ישראל, ועם כל העולם.

כאן טמון הסוד, כיצד אדם יישאר רענן וחי בשנות העמידה: בביתו לא יתן מקום לשיגרה, בעבודת הכלל ועם תלמידיו לא יתהווה "איש מקצוע" אלא איש חי, הנותן את עצמו, ועולה תמיד, ממש "עוד ינובון בשיבה, דשנים ורעננים יהיו!" ת"ח אשר כל עבודתו עם אחרים נובעת מנקודה זו של נשיאה בעול עם חברו, ובה הוא מתלמד תמיד מחדש — הוא יהיה איש חי בכל תקופותיו.

עבודה קשה היא, להכנס לתוך מצבו של אדם הסובל עד שמרגישים ממש בצערו. מה רחוקה מידה זו מהבעת "השתתפות בצער" המילולית הנהוגה בנימוסין! ולא פחות קשה הוא לשמוח עם שמחתו של חבר כאילו היא שמחתי שלי! זוהי מידתם של גדולי ישראל בכל הדורות. החפץ חיים בעת זקנותו המופלגת סירב לשבת בכורסה שהביאו בשבילו, באמרו: "הכלל ישראל שרוי בצער ואני אשב בכורסה?!" מרן הקדוש ר' אברהם גרודזינסקי זללה"ה ביקר פעם אצל משפחתו בוורשא. באו בני המשפחה לקבל פניו, ישבו ושוחחו. פתאום הביט ר' אברהם בשעון, התחיל לשיר, ומהשיר עבר לריקוד כשעה ארוכה. לתמיחה בני המשפחה שלא ידעו פשר השמחה הזאת. כאשר התישב שוב, אמר: כעת מתקיימת חתונתו של תלמיד בסלובודקה; אותו איני יכול לשמוח, שהרי אני רחוק משם. אבל אני יכול לשמוח בשמחתו גם כאן, שהרי גם שמחתי היא זו (תורת אברהם עמ' יג). אולי הרגשה בצער הוולת עוד יותר קלה: לשמע איזה אסון שקרה ח"ו מפחד השומע כי לעצמו עלול הדבר פעם לקרות, ומתוך פחד זה הוא מדמה שהוא מרגיש בצער המצטער. בשמחות אין פחד כזה... וידוע גם כן, כי רוקים שמחים ומשמחים מאד בחתונתו של חבר, ומיד כשהם עצמם

גם עיקר הנהגתנו. ורבים הם מאמרי חז"ל וגם פסוקים מפורשים המגלים לנו מידתו זו של הקב"ה ואי אפשר לפורטם. נזכיר רק פ' "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך" (נצבים, רביעי), שהיה לו לכתוב והשיב את שבותך, ולמדו חז"ל מכאן שהשיבה שרובה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתוב גאולה לעצמו — "עמו אנכי בצרה"!

וראה זה פלא כי משה רבינו סיים ברכת יוסף בזה"ל (שם בפסוק ט"ז) וממגד ארץ ומלואה ורצון שכני סנה, ופרשיי שם ותהא ארצו מבורכת מרצונו ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי תחלה בסנה, עכ"ל. והוא פלא, כי מיום שנגלה אליו הקב"ה בתחילה עד שברך את יוסף בסוף ימיו לא הזכיר משה את השי"ת בתואר "שכני סנה", ומה זה נזכר עתה לקראתו בשם חדש זה. אמנם על פי כל הנ"ל יתבאר הדברים כפתור ופרח, דהנה רש"י פירש עה"פ (שמות ג ב) וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה, ולא אילן אחר משום עמו אנכי בצרה, עכ"ל, ר"ל דהראה שם הקב"ה למשה המדה אשר בה יגאל את ישראל מצרותם *בהיותו מרגיש את כאבם כאלו הם כאבי עצמו כנבכול, וכרועה נאמן יבא להציל את צאנו, ואשר לפ"ו פירוש השם של "שכני סנה" הוא — ה' הרועה המרגיש בצערן של ישראל, והבן.

וא"כ אין פלא, כמו שפתח משה רבינו את ברכתו במלים "וליוסף אמר" לרמוז עפ"י המסורת כי בזה הוא מעניק ברכות לראש משביר על ראשו של יוסף שנהג כצאן את כל העולם וזן אותם בשני רעבון והרגיש כ"כ בצערן של אחרים עד שהשתתף עמם בגופו ממש כמבואר בפסוק "וליוסף ילדי", כן סיים את ברכתו בהזכרת השם המראה עד היכן הלך יוסף בזה בדרכי ה' רועה ישראל הנגלה אל משה תחילה בסנה משום שצר לו כ"כ בצרתן של ישראל.

היוצא מדברינו עד כאן: יוסף הי' דוגמא של שלמות במדת נושא בעול עם חברו אשר היא אחת ממדותיו של הקב"ה, ומדה זו מתבטא בתואר "רועה" שחידש יעקב אבינו סמוך למיתתו בראותו את יוסף ונזכר כמה הוא לא רק הכיר את השי"ת כרועה נאמן שמרגיש כל מיחושי בני אדם ומבקש רק טובתן אלא גם הלך בדרכיו יתברך מתוך הכרה הבהירה שלו ונעשה בה דוגמא לדורות — נוהג כצאן יוסף.

46 18 שור ה"ה

הגאולה יכול להיות רק נושא בעול: "...ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם כו' — נתן עיניו ולבו להיות מצר עליהם" (שם). * דברים נוראים מגלים לנו חז"ל עד היכן הקב"ה נושא בעול עמנו: "ר' מאיר אומר בשעה שאדם מצטער — שכינה מה לשון אומרת? קלני מראשי, קלני מזרועי! אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, קל וחומר על דמן של צדיקים" (סנהדרין פ"ו מ"ה). צער על כל אדם הסובל, אפילו רשע שנענש, ולא סתם צער, אלא ממש כאילו לעומת כל אבר שאדם מצטער בו גם אברי השכינה כואבים כביכול! ואם לגבי כל יחיד הוא כך, לגבי הכלל עאכ"כ: ר' יוסי התפלל פעם באיו חורבת. בא אליו אח"כ אליהו ז"ל ושאלו: "בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו: שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם התרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות! ואמר לי חידך וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום ג' פעמים אומרת כך, ולא זו בלבד, אלא בשעה שישאל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמה הגדול מבורך — הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך! מה לו לאב שהיגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם!" (ברכות ג, ע"א) מעתה, אם נשאל מהו החיוב להיות נושא בעול עם חברו, והלא בתורה לא מצינו מצוה מפורשת על מידה זו — נבין כי ההליכה בדרכיו ית' מחייבת אותנו לכך. אם זוהי מעקרי הנהגת הקב"ה את עולמו, הרי זאת צריכה להיות גם עיקר הנהגתנו. ורבים הם מאמרי חז"ל וגם פסוקים מפורשים המגלים לנו מידתו זו של הקב"ה ואי אפשר לפורטם. נזכיר רק פ' "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך" (נצבים, רביעי), שהיה לו לכתוב והשיב את שבותך, ולמדו חז"ל מכאן שהשיבה שרובה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתוב גאולה לעצמו — "עמו אנכי בצרה"!